

Voorwoord

Deze bundeling van interviews met 100-jarigen die het afgelopen jaar in *de Volkskrant* verschenen, vindt haar oorsprong in het portret dat ik in 2018 maakte van een bijzondere Amsterdammer: Wim van Vollenhoven, een destijds 97-jarige pianist die vijf dagen per week op de fiets de stad doorkruiste om op te treden in verzorgingshuizen en wijkcentra, met als doel ‘de mensen een plezierig moment’ bezorgen.

Voor mijn reportage fietste ik een dagje met hem mee, en ik moest mijn best doen hem bij te houden. In hoog tempo, hier en daar bochten afsnijdend over de stoep, reed hij naar het verpleeghuis waar hij elke dinsdag pianospeelde voor de bewoners – overigens, zoals al snel zou blijken, niet alleen om anderen te plezieren, maar ook om zichzelf wat afleiding te bieden en bepaalde kwelende gedachten de kop in te drukken. Welke gedachten dat waren, hield hij liever voor zichzelf.

Nadat de reportage in de krant was verschenen hielden we contact. En zo belandde drie jaar later een uitnodiging voor zijn rooste verjaardag in mijn mailbox. Het opgegeven adres bleek een partycentrum waar een grote zaal was afgehuurd, gevuld met een 65-koppig gezelschap dat hem toezong, toesprak en met warmte en vrolijkheid omringde.

Er renden kleuters rond, er waren familieleden, vrienden, oud-collega's, kennissen van tal van clubjes waarin Wim van

Vollenhoven actief bleek te zijn. Ook aanwezig: een paar leden van lotgenotencontacten van Stichting 1940-1945. Zijn dochter memoreerde in een toespraak kort de ‘zwarte bladzijde’ in het lange leven van haar vader. Daarop zullen de gedachten te lezen zijn die hij liever voor zichzelf houdt en probeert te overstemmen met zijn pianospel.

Het is uitzonderlijk zo oud te worden en het is indrukwekkend te zien hoe vitaal en actief iemand op die leeftijd nog kan zijn. Nederland telt momenteel zo’n 2600 honderdplussers. Het zijn mensen die, zoals vrijwel alle hoogbejaarden, een leven in de luwte leiden, zonder Facebook- of Instagram-account, maar een vat vol boeiende verhalen zijn. Over de veranderende tijd en hoe zij zich daarin bewogen hebben.

De kennismaking met Wim van Vollenhoven maakte mij nieuwsgierig naar het geheim van zijn vitaliteit, maar meer nog wilde ik weten hoe zijn levenservaringen hem hebben gevormd, hoe hij tegenslagen heeft overwonnen en hoe hij alle veranderingen beziet waarvan hij de afgelopen eeuw getuige is geweest. Een eeuw die voor hem begon met paard en wagen in de straten en een zeppelin in de lucht. En die honderd jaar later vergeven is van auto’s en vliegtuigen en die een (althans in ons deel van de wereld) ongekende welvaart en luxe kent. Zo werd in het partycentrum het zaadje voor een reeks verhalen geplant, dat al spoedig zou ontkiemen.

Een paar maanden later bestond *de Volkskrant* een eeuw en mocht ik een 100-jarige interviewen die op precies dezelfde dag het levenslicht zag – 1 oktober 1921 – als waarop de eerste *Volkskrant* verscheen. Dat was Jan van der Zouwen uit Son. Opnieuw was ik verrast door de kennismaking met een kwieke, haarscherpe eeuweling. Een oud-stuurman die de wereldzeeën heeft bevaren, het nieuws op de voet volgt en nog altijd samen is met zijn vrouw.

Eén plus één is twee: een serie levensverhalen was geboren. En er was een aanleiding, noodzakelijk voor een journalistiek verhaal: het jubileum van de krant.

Na Jan volgden Piet, Puck, Aad, Gerda, Johannes, Elly, Pierre, Ria, Roel, Hendrika, Louk, Mancic en tientallen andere leeftijdgenoten van Wim van Vollenhoven, allen liefdevol gefotografeerd door Aurélie Geurts. In de interviews kwam een eeuw Nederlandse geschiedenis voorbij, gezien en beleefd vanuit het perspectief van één individu. Allemaal maakten ze de grote economische crisis van de jaren dertig en de Tweede Wereldoorlog mee. De meesten groeiden op in armoede en moesten op hun 12de of 14de al aan het werk, soms zelfs nog jonger, om bij te dragen aan de karig gevulde huishoudpot. De meisjes in de huishouding, de jongens vaak als boerenknecht.

‘Het was nu eenmaal zo,’ zeggen ze over die tijd. Klagen doen de 100-jarigen sowieso niet. Acceptatie en relativering is hun tweede natuur. Zelfs bij Mancic Csontos, die op haar 17de door haar moeder werd uitgehuwelijkt aan een veel oudere, ontevreden klant van de stomerij. Op de vraag aan de eeuwelingen of ze een jongens- of meisjesdroom hadden, volgde steevast een verbaasde blik. Typisch een vraag uit een ander tijdperk van keuzevrijheid en ongekende mogelijkheden. Zelfs dromen kan een voorrecht zijn.

Meisjes kregen zelden de kans door te leren. En als ze al een opleiding mochten volgen en een betaalde baan vonden, dan was het afgelopen zodra ze trouwden. Een enkele 100-jarige vrouw in dit boek heeft wel tot haar pensioen gewerkt; het zijn vrouwen die alleen zijn gebleven, samen met hun man een eigen bedrijf runden, of koelbloedig wetten en praktische bezwaren negeerden en hun eigen plan trokken, zoals onderwijzeres Yvonne Koster. Haar kinderen droeg ze op hun papa niet te vertellen dat mama werkte.

Eindeloos is de reeks veranderingen die ze meemaakten, van de komst van de wasmachine, televisie en computer tot de 40-urige werkweek en sociale voorzieningen als de Algemene Ouderdomswet, die een einde maakte aan de armoede onder ouderen die niet meer konden werken. En niet te vergeten: de afschaffing van de Wet handelingsonbekwaamheid, waarna getrouwde vrouwen mochten werken en een eigen bankrekening konden openen.

In de levensverhalen van de 100-jarigen zie ik maar één duidelijke parallel met het heden: de woningnood. Menig eeuweling moest, zoals talrijke twintigers nu, een zelfstandig bestaan uitstellen door de oorlog en het gebrek aan woningen daarna. Veel geïnterviewden konden pas rond hun dertigste op eigen benen staan. Totdat ze woonruimte hadden gevonden, woonden ze, vaak al getrouwd, nog thuis bij hun ouders. Eén woningzoekende uit die tijd, een gepensioneerde wijkagent, woont nog steeds in de noodwoning die hem zeventig jaar geleden werd aangeboden.

Vaak viel ik van de ene verbazing in de andere tijdens mijn audienties bij 100-jarigen. Een van hen bood aan het einde van het gesprek aan mij naar het station te brengen. 'Dan haal ik alvast de auto uit de garage.' Onderweg week hij behendig uit voor een plots opduikende wegpiraat. Of er stond een hometrainer in de bijkeuken, niet voor de show, maar om er de conditie mee op peil te houden. Een ander bleek al tachtig jaar lang dagelijks een gedicht te schrijven. Bij het afscheid declameerde hij een pareltje uit zijn oeuvre. Er zijn ook eeuwelings die nog maar weinig bewegingsruimte hebben door slechtheid of afhankelijkheid van de rolstoel. Maar ook zij zijn nog scherp van geest en tevreden met wat het leven ook nu nog te bieden heeft.

Wim van Vollenhoven, inmiddels 101 jaar, speelt nog steeds wekelijks piano in het verpleeghuis. Hij neemt nu wel een taxi, want het verkeer is hem te link geworden met al die elektrische

fietsen. Over die jaren waaraan hij liever niet herinnerd wil worden, doet hij in het interview in deze bundel een boekje open. Hij vertelt hoe hij de zwarte bladzijde in zijn leven doorkwam: 'Ik heb mij aangepast aan de situatie, zonder ingewikkelde denkpatronen. Ik had geen andere keuze dan meedraaien in het moment.'

Augustus 2022, Marjon Bolwijn

PS: Hoe je vitaal 100 jaar wordt, ga ik nog niet verklappen. Dat mogen de 100-jarigen zelf doen.

‘Op mijn 17de moest ik trouwen met een ontevreden klant van de stomerij’

Manci Csontos

GEBOREN: 21 december 1921 in Győr, Hongarije

Manci Csontos is een charmante en vrolijke verschijning. Ze doft zich graag op en heeft een open, warme blik, haar gezichtsplooiën staan non-stop in de lachstand. Twee maanden geleden woonde ze nog zelfstandig. Haar 76-jarige dochter heeft alle huisraad ingepakt en verhuisd naar een tweekamerappartement in een zorgcentrum in Dordrecht. In de tuin van haar grote, nieuwe onderkomen kijkt ze wat onwennig om zich heen. Al die onbekende mensen die ze nog moet leren kennen. Wie zou die huisgenoot van 103 jaar zijn, die elke dag de post schijnt rond te brengen? Daar is ze wel nieuwsgierig naar. Wennen is het ook aan de tamtam. Al spoedig na haar entree zong rond welke bijzondere dagelijkse gewoonte de nieuwe bewoonster erop nahoudt, een gebruik waar ze ruim vijftig jaar geleden mee begon in de hoop 100 jaar te worden, en dat is dus gelukt.

Wat is het beste besluit dat u ooit heeft genomen?

‘Mijn geboorteland Hongarije ontvluchten. Ik leef al 65 jaar in Nederland en voel mij hier thuis. Ik hoef niet meer weg. Sowieso hoef ik niet meer op reis. Als iemand tegen mij zegt: “Ik weet een

heel mooi kasteel, ga je mee?” dan zeg ik nee. Ik heb genoeg gezien en blijf graag thuis.’

Wat was de directe aanleiding voor u om Hongarije te ontvluchten?

‘Ik was directiesecretaresse op een staalfabriek in mijn geboortestad Győr, in Hongarije. Het was eind oktober 1956, de maand dat de bevolking in opstand kwam tegen het stalinistische bewind, toen de directeur van de fabriek mij de opdracht gaf mijn collega’s te bespioneren. Ik moest doorgeven wat zij zeiden over de regering. Dat weigerde ik. Daarop werd ik ontslagen. Thuis zei ik tegen mijn man: “Het is afgelopen, we vertrekken.” Half Hongarije vluchtte in die tijd het land uit. We zijn halsoverkop vertrokken. Ik nam niet veel mee, een paar jurken.’

‘Mijn dochter Ildi van 10 jaar moest hard huilen, ze wilde niet mee, maar bij haar grootouders blijven, die voor haar zorgden als we aan het werk waren. Ik zei dat ze bij oma kon blijven totdat wij een veilige plek hadden gevonden, dan zou ze ons later kunnen volgen. Maar mijn moeder zei streng: “Jullie zijn met zijn drieën, dan moet je met zijn drieën vluchten.”’

Hoe verliep de vlucht uit Hongarije?

‘We zijn in de avond vertrokken, toen het donker was, zodat we niet opvielen. Mijn zus en haar man en een schoonzus met twee kinderen gingen ook mee. We liepen naar het station en namen de trein richting Oostenrijk. Op tien kilometer van de grens stond een gids die we hadden kunnen regelen ons op te wachten. Tegen betaling wees hij de weg de grens over. Al lopend vroegen we ons af: zijn we al in Oostenrijk of niet? Waar zie je dat aan? Toen we felle koplampen op ons zagen afkomen, schrokken we en verstopten ons onder hoibalen op het land. Zodra het licht was en er vrachtwagens van hulporganisaties aankwamen om vluchtelingen te zoeken, kwamen allemaal hoibalen in bewe-

ging, en zo kwamen nog meer gevluchte Hongaren tevoorschijn.’

Hoe was de vluchtelingenopvang in die tijd?

‘Goed. De vrachtwagens brachten ons naar Wenen, waar we werden ondergebracht in een kazerne. We sliepen op veldbedjes. Er kwam personeel langs van ambassades van landen die Hongaarse vluchtelingen wilden opnemen. De Nederlandse ambassade wilde ons wel hebben en zo zijn we een week later met de trein naar Utrecht gereisd. Daar sliepen we weer op veldbedjes, in de Jaarbeurs. Daarna werden we ondergebracht in huisjes op een vakantiepark in Ommen. Op het park werd voor alle vluchtelingen gekookt, maar na een week namen de Hongaarse vrouwen het over.’

Hoe bouwde u een nieuw leven op in Nederland?

‘Hulpverleners vroegen mijn man wat voor werk hij in Hongarije deed. “Piloot,” antwoordde hij, waarop ze zeiden: dan kunnen jullie naar Dordrecht, daar is een vliegtuigfabriek van Fokker, maar daar bleek later niets van terecht te komen. In januari, drie maanden na onze vlucht uit Hongarije, kwamen we aan in Dordrecht. De eerste paar weken konden we terecht bij een gastgezin met een groot huis, de familie Wijers, van de likeurstokerij. Mijn zus en haar man kregen onderdak bij de burgemeester en mijn schoonzus bij de eigenaar van herenconfectiezaak Crone.’

‘Na een paar weken in het gastgezin kregen we een appartement toegewezen en geld om de eerste week boodschappen van te doen. Na die zeven dagen moesten we op eigen benen staan. Het lukte gelukkig meteen aan het werk te gaan. Ik kon aan de slag bij Crone, herenkleding maken, mijn man bij een garagebedrijf, als automonteur. Twee keer per week hadden we Nederlandse les. Mijn dochter kreeg het zo snel onder de knie, dat ze al na drie maanden onze tolk werd.’

Waar moest u in het begin aan wennen in Nederland?

‘Dat groentewinkels geen paprika’s en knoflook verkochten. Goulash zonder paprika en knoflook is niet lekker. Ik ging alle winkels in Dordrecht af, uiteindelijk vond ik een groentezaak die ze wel verkocht. Ik vertelde Hongaarse vrienden over mijn vondst, en dezelfde dag waren al zijn paprika’s en knoflookstrengen uitverkocht. Maanzaad om maanzaadkoekjes mee te bakken, vond ik in de dierenwinkel. In het begin sprak ik geen woord Nederlands, als ik bij de slager ham wilde kopen sloeg ik op mijn dijen. Dat begreep hij gelukkig, haha.’

Hoe kijkt u terug op uw jeugd?

‘Het was een gelukkige tijd. Ik ben nog steeds gelukkig. Als kind was je vrij, je kon overal spelen. Er was geen gevaar op de weg zoals nu, met al het verkeer. We waren met zijn zessen, drie meisjes en een jongen. Mijn moeder werkte fulltime in een stomerij. Mijn vader was gewond geraakt in de Eerste Wereldoorlog en kon niet zoveel meer. Hij was huisman en kookte altijd. Achter ons huis hadden we een grote moestuin, die hield hij bij. Hij verbouwde paprika’s, tomaten, wortels, sla, uien, fruit en in de winter aardappelen en allerlei soorten kool. Wat over was verkocht hij in een tent voor ons huis. Mijn ouders waren niet streng, wel lief.’

Heeft u wel eens heimwee naar Hongarije?

‘Nee. Nooit. Ik heb het naar mijn zin in Nederland.’

Wie was uw grote liefde?

‘Géza. Hij was piloot. In de zomer gaf hij les in zweefvliegen en parachutespringen. Hij kwam wel eens per ongeluk met zijn zweefvliegtuig in Oostenrijk terecht, dan kocht hij sigaretten en lekkers en keerde snel weer terug. In de winter was hij vrachtvervoerder met een transportvliegtuig.’

‘Ik was erg jong toen ik trouwde, 17 jaar. Dat was niet met Géza, er

was eerst een andere man, hij was 15 jaar ouder dan ik. Hij had zijn kostuum laten stomen in de stomerij waar mijn moeder werkte. Hij vond dat zijn pak was verpest en kwam verhaal halen en zei tegen mijn moeder: “Als ik je dochter mag trouwen, praten we er niet meer over.” Mijn moeder stemde daarmee in.’

Was u niet woest op uw moeder?

‘Haha, nee hoor, helemaal niet. Hij bouwde een houten huisje en daar gingen we wonen. Die man bleek een scharrelaar, werk dat hij hier en daar kon krijgen, pakte hij aan. Ik was 22 jaar toen mijn dochter Ildi werd geboren. Toen ze 4 jaar was, is hij plotse-ling overleden. Ik ben een tijdje in het chalet blijven wonen, mijn dochter was vaak bij mijn ouders als ik moest werken. Na vijfjaar ontmoette ik Géza en ben ik hertrouwd.’

Wat vindt u van het huidige Hongarije onder premier Viktor Orbán?

(Haar gezicht betreft.) ‘De een zegt: hij is goed, de ander zegt: hij is niet goed. Ik praat nooit over politiek en ook niet over Orbán.’

Hoe ziet uw gemiddelde dag eruit?

‘Ik eet en ik drink. Ik heb in mijn leven nog nooit zoveel gegeten als hier in dit zorgcentrum. Alle maaltijden zijn lekker. Ik kan niet goed meer zien, 70 procent van mijn gezichtsvermogen ben ik kwijt. Lezen en kruiswoordpuzzels maken gaat niet meer. Ik heb de hele dag de televisie aan. Ook luister ik graag naar muziek, Nederlandstalige liedjes, van André Hazes bijvoorbeeld. André Rieu vind ik ook goed. En mijn dochter komt bijna elke dag langs.’

Zou u in deze tijd jong willen zijn?

‘Eigenlijk wel ja. Ik zou wel weer 20, 22 jaar willen zijn, dat is de mooiste tijd van je leven. Dan zou ik weer een leuke jongeman

ontmoeten, en als het goed zit met hem trouwen. Daar heb ik wel zin in.'

Manci Csontos praat in haar moedertaal verder, een teken dat de vermoeidheid begint toe te slaan, weet haar dochter, die meeluistert. Nog één laatste vraag dan.

Wat is uw geheim, dat u zo oud heeft kunnen worden?

'Ik voel mij helemaal niet oud. Ik heb nergens pijn. Dat ik niet zo jong meer ben, zie je alleen aan mijn rollator. Lange tijd geleden, ik woonde een paar jaar in Nederland, zag ik op de televisie een Russische man van 110 jaar. Hij vertelde dat hij zo oud was geworden doordat hij elke dag wodka dronk. Sinds die dag drink ik twee glaasjes wodka per dag, Smirnoff. Eén in de middag, bij de thee, en eentje 's avonds voor het slapengaan. Het heeft gewerkt, en ik slaap er heerlijk op.'